

Президія НАН України розглянула

На черговому засіданні Президії НАН України 24 жовтня 2012 року члени Президії НАН України та запрошені заслухали інформацію Голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України академіка НАН України В.П.Семиноженка про діяльність агентства з удосконалення нормативно-правової бази у сфері наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інформатизації протягом 2011-2012 рр.

Присутніх було поінформовано, що Кабінетом Міністрів України 8 жовтня 2012 року схвалено Концепцію реформування системи фінансування та управління науковою і науково-технічною діяльністю, розроблену на виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Рішенням Уряду України за ініціативою Держінформнауки України було затверджено дві нові державні цільові науково-технічні програми, а саме – «Створення вітчизняних лікарських засобів та ветеринарних препаратів» і «Проведення досліджень в Антарктиці до 2020 року».

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2012 року №835 запроваджено виплату грантів колективам молодих учених для проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки. У 2013 році планується надання від 5 до 10 таких грантів з розміром виплати до 1 млн. гривень. Суттєвою відмінністю нововведених грантів є те, що після виконання робіт обладнання, яке придбавалось за рахунок цих коштів, залишається у базовій організації.

Внесено окремі зміни до Закону України «Про здійснення державних закупівель», які суттєво спростили існуючі раніше процедури, а саме – ліквідовано вимогу щодо необхідності проведення тендерних процедур для наукових робіт, які відібрано на конкурсній основі, а також передбачена можливість використання науковими установами та вищими навчальними закладами коштів спеціального фонду без застосування тендерних процедур.

У 2012 році позитивно вирішено питання щодо збільшення видатків з метою утримання НАН України, для виконання бюджетних програм якої у Державному бюджеті України на цей рік спрямовуються додаткові кошти в сумі 50,8 млн. гривень.

Рішенням Кабінету Міністрів України, прийнятим 15 жовтня 2012 року, передбачено покращення існуючих умов оплати праці працівників бюджетних науково-дослідних установ і організацій та наукових установ НАН України. Відповідно до цього рішення заплановано запровадження конкретного фіксованого розміру доплат за науковий ступінь та вчене звання на відміну від попереднього положення, яке давало можливість виплачувати вказані доплати не у повному обсязі. Також цим рішенням

збільшено граничний розмір надбавок вказаним працівникам з 50 до 100 відсотків.

Держінформнауки України у своїй підтримці наукової та науково-технічної діяльності зосереджує увагу на розширенні програмно-цільового фінансування науки та конкурсного відбору наукової тематики. Протягом 2011-2012 років Агентством було спрямовано майже 175,0 млн. грн. на реалізацію наукових проектів, що були відібрані на конкурсній основі. При цьому виконавцями переважної більшості з них стали установи НАН України.

Найбільшу питому вагу у загальній кількості робіт, що виконуються установами НАН України по договорах, укладених з Держінформнауки України, мають роботи, пов'язані з виконанням наукових досліджень і розробок, які фінансуються за рахунок коштів Державного фонду фундаментальних досліджень України (77,9%); роботи, що виконуються у рамках державних цільових науково-технічних програм (55,6%) та в рамках державного замовлення (52,5%), проекти міжнародного науково-технічного співробітництва (47,3%).

У інноваційній сфері протягом 2011-2012 років були отримані такі найбільш важливі результати.

Кабінетом Міністрів України 10 вересня 2012 року схвалено Концепцію реформування державної політики в інноваційній сфері, розроблену на виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

На законодавчому рівні визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні до 2021 року, розроблено та схвалено 18 жовтня 2011 року на засіданні Ради глав Урядів СНД міждержавну програму інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на період до 2020 року та затверджено 28 вересня 2012 року Комплекс заходів з її реалізації, утворено НАК «Укрсвітлолізинг» та Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу, засновано премію Кабінету Міністрів України за розробку і впровадження інноваційних технологій, а також прийнято нову редакцію Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

У сфері інформатизації затверджено низку нормативно-правових актів, які забезпечують подальший розвиток цієї сфери в цілому та окремих її напрямів, а також створюють більш сприятливі умови для роботи ІТ – індустрії. Так, затверджено стратегію розвитку інформаційного суспільства України, Концепцію створення та функціонування системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, план дій щодо реалізації Концепції електронного урядування та план дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», створено систему електронної взаємодії органів виконавчої влади, розроблено державну цільову національно-культурну програму організації інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» та державну

цільову науково-технічну програму використання в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом на 2012-2015 роки.

Крім того, починаючи з 01.01.2013 передбачається звільнення від оподаткування податком на додану вартість та зниження податку на прибуток до 5% операцій з постачання та використання програмної продукції.

Виконання Держінформнауки України низки заходів, для забезпечення розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, дали змогу досягти конкретних позитивних результатів.

Так, на закритому засіданні Ради ЦЕРН, яке відбулося 20 вересня цього року, було прийнято позитивне рішення стосовно набуття Україною статусу держави – асоційованого члена ЦЕРН та прийнято рішення щодо підписання відповідної Угоди з директором ЦЕРНу.

Здійснюються та активізуються напрями міжнародного співробітництва у ядерній фізиці та фізиці високих енергій, найбільш перспективними серед яких є: FAIR – проект міжнародного прискорювача (GSI, Дармштадт, ФРН); NICA/MPD – російський мегапроект (JINR, Дубна, Російська Федерація); Колаборація Belle II (КЕК, Цукуба, Японія).

З метою забезпечення координації спільних робіт наукових установ України та ЦЕРН заплановано створення Державної ключової лабораторії з фізики високих енергій, фінансування діяльності якої здійснюватиметься Державним фондом фундаментальних досліджень України.

Подальша реалізація позитивних змін у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності й інформатизації потребує консолідації зусиль наукової спільноти і органів виконавчої влади.

Найближчим часом Держінформнауки України планує здійснити важливі кроки, успіх реалізації яких є неможливим без активної участі у них НАН України, зокрема:

- розширити діяльність у напрямі реалізації спільних проектів у провідних світових наукових центрах (ЦЕРН, проекти ЄС, ОІЯД, ITER, КЕК та інших);
- підготувати нову редакцію законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про інноваційну діяльність»;
- створити ефективну систему державної науково-технічної експертизи із залученням експертів НАН України;
- створити систему грантового фінансування наукових проектів;
- продовжити терміни дії Державних цільових науково-технічних програм розвитку нано- та глід- технологій;
- відновити реальні стимули для діяльності технопарків;
- забезпечити розроблення та виконання Національної частини Комплексу заходів з реалізації Міждержавної програми інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД;
- реалізувати заходи плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»;

- розробити методичку оцінювання вартості програмних продуктів, стандарти та класифікатори у сфері ІКТ;
- реалізувати Державну цільову програму «Бібліотека – XXI».

Далі присутні заслухали й обговорили наукову доповідь академіка НАН України Є.В.Лебедева про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України.

В обговоренні взяли участь академіки НАН України Б.Є.Патон, В.В.Гончарук, член-кореспондент НАН України заступник директора Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України, заступник голови Комісії з комплексної перевірки наукової та науково-організаційної діяльності Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України В.В.Брей, член-кореспондент НАМН України директор Державної установи „Інститут урології” Національної академії медичних наук С.О.Возіанов, професор факультету електроніки Національного технічного університету України «КПІ» А.В.Іващук, голова Асоціації пластичних хірургів України І.М.Кебуладзе.

Зазначалось, що Інститут хімії високомолекулярних сполук був організований більше 50 років тому з метою розвитку теоретичних і пошукових досліджень в галузі полімерів та мономерів з використанням найновіших досягнень фізики і хімії.

За час, що минув, інститут став визнаною установою, відомою своїми досягненнями не тільки в Україні й колишньому СРСР, але й далеко за їх межами. І в нинішніх умовах він не втратив своїх позицій.

Науковці інституту зробили вагомий внесок у вирішення фундаментальних і прикладних проблем сучасної хімії полімерів. Це засвідчили результати, викладені в доповіді директора інституту та у виступах під час обговорення.

Відзначалось, що серед досягнень інституту найбільш цікавими є роботи, спрямовані на розробку наукових основ формування органо-неорганічних полімерів з використанням мінеральної сировини та модифікації полімерних матеріалів природними сполуками.

Вагомими прикладними розробками інституту стали технологія і склади полімерних ін'єкційних композицій для відновлення міцності, гідроізоляції та антикорозійного захисту залізобетонних конструкцій і їх практичне використання на об'єктах Метробуду, Укренерго, Укрзалізниці.

Також впроваджені в медичну практику вискоефективні полімерні оболонки для гідрофільних імплантатів, гідрофільний гель для заміщення дефектів м'яких тканин.

Разом з тим в діяльності інституту було відмічено ряд недоліків.

Частка позабюджетних коштів за звітний період склала в середньому 26 %, що замало для такого інституту, враховуючи й те, що останнім часом ця частка невпинно знижується. Для виправлення становища слід

активніше вишукувати додаткові джерела фінансування, зокрема за рахунок розширення співробітництва з промисловими хімічними підприємствами щодо виробництва синтетичних матеріалів.

Особливої уваги потребує покращення стану справ з захистом дисертацій на здобуття вченого ступеня доктора наук. За звітний період було захищено лише 4 докторські дисертації, при цьому у останні три роки – жодної.

Необхідно звернути увагу і на проблеми кадрів. Залишається високим середній вік наукових працівників, зокрема по докторах наук він становить 63,4 роки, а кандидатах – 50,8. Так, впродовж останніх 5 років до інституту було зараховано 39 молодих фахівців, в той же час його залишили 24 особи цієї категорії. А без омолодження наукового колективу складно розраховувати на подальший динамічний розвиток інституту.

Треба покращити науково-методичне керівництво дослідним виробництвом, активніше залучати його до впровадження наукових розробок інституту. Зараз же спостерігається тенденція до зниження виробництва товарної продукції цим підприємством.

На завершення Президія НАН України висловила сподівання на успішне подолання зазначених недоліків і побажала його директору академіку НАН України Є.В. Лебедєву та очолюваному ним колективу подальших творчих успіхів.

У цілому Президія НАН України схвалила діяльність Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України.

Далі Президія НАН України заслухала доповідь доктора фізико-математичних наук провідного наукового співробітника Інституту фізики НАН України О. М. Брауна "Сучасні уявлення про механізми тертя", присвячену міждисциплінарним дослідженням, що проводяться на «стиках» наук – фізики, хімії, матеріалознавства, механіки, з використанням найновіших досягнень фундаментальної науки.

В обговоренні взяли участь академіки НАН України Б.Є.Патон, А.Г.Наумовець, А.Г.Косторнов, М.Т.Картель, завідувач відділу Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України Є.В.Полункін.

Наголошувалось, що незважаючи на те, що наука про тертя (трибологія) бере свій початок ще від праць Леонардо да Вінчі, який був одним з її основоположників, фундаментальні дослідження у галузі триботехнології нині активно проводяться в усьому світі на сучасному експериментальному і теоретичному рівні.

Відзначалось, втрати на тертя складають близько 30% енергії, що споживається у світі, а витрати на ліквідацію дострокового зносу машин становлять 2% валового національного продукту промислово розвинутих країн. За останніми даними Міжнародного комітету з трибології економія від використання досягнень у галузі трибології складає лише в Китаї щорічно 41,5 мільярдів доларів США.

Процеси, що відбуваються внаслідок тертя, необхідно враховувати при конструюванні, виробництві і експлуатації обладнання для енергетики, газової і нафтової промисловості, автомобільного і залізничного транспорту, авіації, медицини тощо.

Оскільки для тертя характерне явище зносу, то його ігнорування може призвести до аварій і навіть катастроф. Враховуючи це, доцільно включити ці дослідження у програму «Ресурс».

Також важливі завдання стоять перед хіміками, зокрема перед розробниками мастильних матеріалів, які здатні знизити взаємодію поверхонь, що труться, і тим самим збільшити період експлуатації деталей до їх заміни.

До цих робіт варто також активно залучати математиків і кібернетиків, адже фізико-хімічні процеси, що супроводжують явище тертя, піддаються моделюванню, а це, в свою чергу, прискорило б отримання бажаних результатів. Не можна залишати поза увагою дослідження за напрямом "зварювання тертям" ("холодне зварювання"). Установам НАН України відповідного профілю потрібно звернути особливу увагу на необхідність практичного впровадження результатів фундаментальних досліджень проблем тертя.

Президія НАН України відзначила, що фундаментальні дослідження у галузі трибології потребують серйозної координації, тому на часі скласти план спільних робіт науковців установ Академії, залучивши до нього також зацікавлені підприємства-споживачі.

Крім того, Президія НАН України заслухала інформацію про VII Форум творчої і наукової інтелігенції держав-учасниць СНД та спільне засідання Ради МААН та Ради Євразійської асоціації університетів у Ашхабаді 15 жовтня 2012 р.; про V науково-технічну нараду-семінар "Розвиток атомної енергетики Росії, України та Вірменії – фактор сталого міждержавного співробітництва"; про умови з реалізації інвестиційного проекту, запропонованого Державним унітарним підприємством «Академкапбуд» РАН, у сфері поліпшення матеріально-технічної інфраструктури Інституту проблем міцності ім. Г.С.Писаренка НАН України; про стан підготовки до друку третьої книги V тому видання «Історія української культури»; про порядок звітування установ НАН України про наукову та науково-організаційну діяльність; про представлення до нагородження відзнаками Верховної Ради України працівників Державного підприємства «Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України»; про проведення V Національного конгресу з біоетики; також було розглянуто низку кадрових питань та прийнято рішення про нагородження відзнаками Національної академії наук України.

Секретаріат Президії НАН України